

Türkiye’de kooperatlflere ortak olmada ve kooperatif başarısında etkili faktörlerin analizi*

Ahmet ŞAHİN¹, Murat CANKURT², Cihat GÜNDEN³, Bülent MİRAN³, Yeşim MERAL¹

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, KAHRAMANMARAŞ

² Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, AYDIN

³ Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, İZMİR

* Bu araştırma TÜBİTAK tarafından Proje No: 1090609 ile desteklenmiştir.

Alınış tarihi: 11 Nisan 2012, Kabul tarihi: 03 Mayıs 2013

Sorumlu yazar: Ahmet ŞAHİN, e-posta: ahmet.sahin@ksu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de kooperatlflere ortak olmada ve kooperatifin başarısında etkili olan faktörleri analiz etmektir. Araştırmanın ana materyalini 392 kooperatif ortağı ile yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışmanın Türkiye’yi temsil etmesi bakımından anketler 7 coğrafi bölgede yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve güvenilirlik analizi kullanılmıştır. Güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.944$ olarak bulunmuştur. Kooperatife ortak olmada etkili faktörler; birlikten ekonomik güç doğar anlayışı, gönüllülük, yöneticilerin güvenilir ve ulaşılabilir olması öne çıkmaktadır. Ortakların % 70.2’si kooperatifi başarılı bulunmakta, % 29.8’i başarısız bulmaktadır. İşletme büyüklüğü, sulanan arazi miktarı, süt sığırı varlığı, kredi kullanımı, kooperatiften yem ve gübre temini kooperatif başarısını olumlu etkilemektedir.

Anahtar kelimeler: Tarımsal kooperatlfler, Türkiye, kooperatif ortağı, kooperatif başarısı

Analysis of effective factors for the success of cooperative and cooperatives partnership in Turkey

Abstract

The aim of this study is analyzes effective factors for the success of cooperative and cooperatives

members in Turkey. The main material of this study is original data that obtained from the face to face interviews with 392 members of agricultural cooperatives. Survey have been made in 7 geographic regions in order to represent all of Turkey. Descriptive statistics and reliability analysis were used analysis of the data. The reliability coefficient is $\alpha=0.944$. Most effective factors which are the understanding of the economic power, volunteerism, managers to be reliable and accessible. Members of 70.2 % has found that cooperatives are successful but 29.8 % of them has found fail. The factors has positively influenced success of the cooperative; farm size, The amount of watered land, the presence of dairy cattle, the use of credit, provision of feed and fertilizer from cooperative.

Key words: Agricultural cooperative, Turkey, cooperative member, cooperative success

Giriş

Tarımsal üretimin ekonomik, sosyal, teknik ve ekolojik bakımdan sürdürülebilir başarıya ulaşmasında en önemli faktörlerden birisi üreticilerin örgütlü olmasıdır. Üreticilerin örgütlenmesinde öne çıkan yöntemlerden birisi kooperatlfler şeklinde örgütlenmektir. Kooperatlfler girdi tedariki, ürün pazarlama ve riski azalma gibi alanlarda üreticilere avantajlar sağlamaktadır. Türkiye’de tarımsal kooperatlfler istenen hedefe henüz ulaşamamıştır. Tarımsal kalkınma

kooperatiflerine ortak olmada etkili olan faktörleri belirleyerek kooperatif başarısını getiren unsurlar belirlenebilir.

Araştırma kapsamına 1163 sayılı kooperatifler kanununda yer alan tarımsal kalkınma kooperatifleri alınmıştır. Tarımsal kalkınma kooperatifleri demokratik örgütlenmenin ve kırsal kalkınmanın en temel yapısını oluşturmaktadır. Kooperatifler bölgesel seviyenin ve topluluğun ekonomik büyümesini geliştirmede potansiyel etkiye sahiptir. Kırsal bölgenin en çok tutulan kırsal alandaki yaygın işbirliğini canlandırmak üzere geliştirilmiştir (Zeuli, 2002)

Tarımsal açıdan gelişmiş ülkelerde kooperatiflerin sektördeki önemi büyüktür. AB bazı desteklerde kooperatiflere öncelik tanımaktadır. Ancak ülkemizde genel olarak kooperatifçiliğin başarılı olmadığı kanısı yaygındır. Bu nedenle çiftçi refahını ilgilendiren tüm problemlerde, örgütlenme veya kooperatifleşme başarısızlığı ön plana çıkarılır. Örgütlenmenin yararı her ortamda vurgulanırken, bu konularda yoğun teşvikler yapılırken acaba çiftçi kooperatifleşme şeklinde örgütlenmeye neden uzak durmaktadır? Kuşkusuz yerel düzeyde başarılı olmuş kooperatifler bulunmaktadır. Ancak ülke düzeyinde tarımsal kooperatiflerin başarıyı yakalaması, tarımsal kalkınmayı hızlandıracak en önemli faktörlerden biridir. Tarımsal kooperatiflerin başarıya ulaştırılmasında, başarılı kooperatiflerin başarıya nasıl ulaştıklarının ortaklar açısından derinlemesine analiz edilmesi, önemli ipuçlarının beraberinde getirecektir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerine çiftçilerin ortak olmasında etkili olan faktörleri belirleyerek kooperatif başarılı bulmalarındaki etmenleri belirlemektedir.

Tarımsal kooperatiflerin en önemli görevi çiftçilerin ekonomik haklarını korumasıdır. Çiftçiye sağlanan ekonomik yararlar yanında, yöresel ve bölgesel kalkınmada önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde tarımsal kooperatifçiliğin daha çok sayısal olarak geliştiği, işletmecilik açısından yeterli olmadığı ortadadır (Acar ve Yıldırım, 2000).

Tarımsal kooperatifçilik konusunda literatür oldukça geniştir. Bir kısım çalışmalar kooperatif üyelerinin ekonomik analizini esas alırken (Yercan, 1996; Acar ve Yıldırım 2000; Dedeoğlu ve Yıldırım, 2006), bir bölümü ise kooperatifin sosyo ekonomik faaliyetlerini incelemektedir (Yıldırım ve Acar, 1999; Karlı ve Çelik, 2003; Özdemir, 2005; Ünal ve Yercan, 2006; Serinikli ve İnan, 2007; Ünal ve ark., 2009).

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın esas materyalini, tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları ile karşılıklı görüşerek yapılan anketlerden elde edilen orijinal nitelikli veriler oluşturmuştur. Çalışmanın Türkiye’yi temsil etmesi bakımından anketler 7 coğrafi bölgede yapılmıştır. Bölgeleri temsilen, en fazla tarımsal kalkınma kooperatifine sahip birer il seçilmiştir. Kooperatifi ortaklarından kendi işletmelerinin 2010 yılı üretim dönemine ilişkin verileri anket formu kullanılarak sağlanmıştır.

Görüşülecek kooperatif üyesi çiftçilerin örnek hacminin belirlenmesinde oransal örnek hacmi formülü kullanılmıştır. (Newbold, 1995; Miran, 2002).

Formülde;

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

$$\sigma_{\hat{p}_x}^2 = \text{Oranın Varyansı}$$

n:Örnek hacmi

N:Anakitle

p:Oran (maksimum örnek hacmine ulaşmak amacıyla p= 0.5 alınmıştır.)

Tarımsal kalkınma kooperatiflerine üye olan çiftçi sayısı 778556’dır (Anonim, 2007). Buna göre, %95 güven aralığı ve %5 hata payı için örnek hacmi, 392 kooperatif ortağı olarak hesaplanmıştır. Anketler oransal olarak illere dağıtılmıştır. Anketlerin %13.7’si İzmir, %20.4’ü Balıkesir, %14.1’i Konya, %13.3’ü Antalya, %10.2’si Erzurum, %24.0’i Trabzon ve %4.5’i Şanlıurfa illerinde yapılmıştır. Kooperatif ortağı işletmelerin yapısal özellikleri tanımlayıcı istatistik analizler yardımıyla belirlenmiştir.

Likert ölçekte toplanan verilerin kararlı bir şekilde ölçülen olguyu yansıtır yansıtmadığını ortaya koymak amacıyla anket ölçeğine güvenilirlik testi uygulanmıştır. Bu amaçla güvenilirlik analizinden yararlanılmıştır.

Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis)

Somut özellikler için fiziksel yöntemlere dayalı ölçme araçları kullanılırken soyut özellikler olan davranış, yargı, bilgi, tutum gibi özelliklerin ölçülmesinde anket ve test sorularından oluşan çok çeşitli ölçekler (scales) kullanılabilir. (Cronbach, 1951; Nunnally, 1978).

Somut bir karşılığı olmayan kavramsal özelliklerin (tutum, davranış vs.) ölçülmesinde güvenilirliğin sağlanması gerekmektedir (Tavşancıl, 2005). Bu nedenle üreticilerin karşılaştıkları risk faktörleri ve bunlara karşılık uyguladıkları risk stratejilerini belirlemek amacıyla uygulanan anket sorularının güvenilirliğini test etmek amacıyla Güvenilirlik Analizi uygulanmıştır. Bu bölümde Güvenilirlik Analizi hakkında kısaca bilgi verilecektir. İşletmelerin risk faktörleri ve risk stratejilerinin belirlenmesinde kullanılan veriler Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis) ile test edilmiştir.

Güvenilirlik; ölçme aracının (anket, soru vs.) ölçtüğü özelliği ne kadar bir kararlılıkla ölçtüğünün göstergesidir (Tavşancıl, 2005). Güvenilirlik, hem kullandığımız ölçme araçları hem de bu araçlarla elde edilen ölçümlerin kalitesiyle ilgili olan bir kavramdır. Güvenilirlik, bir ankette yer alan soruların birbirleri ile tutarlılığını ve kullanılan ölçeğin ilgilenele sorunu ne derece yansıttığını ifade eder. Güvenilirlik, ölçümlerin tutarlılığı ve tekrar edilebilirliği yanında homojenliği ile ilgili de bir kavramdır.

Güvenilirlik; bir ölçme aracındaki bütün soruların birbiri ile tutarlılığını ve ele alınan oluşumu ölçmedeki türdeşliğini ortaya koymaktadır (Özdamar, 1999).

Ölçme araçlarının güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş yöntemlere Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis) ve araçta yer alan soruların irdelenmesine ise Soru Analizi (Item Analysis) denilmektedir.

Güvenilirlik Analizi, toplam puanlar üzerine kurulu ölçeklere (Likert Ölçeği, Q-Tipi Ölçek) dayalı araçların güvenilirliğini ortaya koyan katsayıları hesaplar.

Temel varsayımları (Akgül ve Çevik, 2005);

- Her soru toplam skorun bir doğrusal bileşeni olmalıdır.
- Ölçekte toplanabilirlik özelliğinin bulunması gerekir.
- $k > 30$ olmalıdır (ölçme araçları -bireysel özellikleri (demografik, sosyo ekonomi) sorgulayan sorular dışında -birbiriyle ilişkili çok sayıda soru içermelidir)
- $n > 50$ olmalıdır (ölçme araçları çok sayıda birime uygulanmalıdır)

Araçta yer alan sorular bir oluşumu açıklamaya yardımcı olan tipte olması gerekir. Bu durum

soruların birbiri ile yüksek korelasyon göstermeleri ile mümkündür. Bu korelasyonlardan ya da kovaryanslardan hareket ederek Güvenilirlik ölçütleri geliştirilmiştir (Özdamar, 1999).

Ölçeklerle İlgili Analiz ve Testler

Bir ölçekteki sorulara verilen cevapların birim (ya da birey) ve sorulara göre önemliliği belirlemek için iki yönlü varyans analizi (two-way analysis of variance) ile yapılır. Sorular arasındaki benzerlikler F testi ile analiz edilir.

Eğer sorular sıralama skorları (puanları) olarak alınmış ise, birey ve soru farklılıklarının analizi için Friedman Ki-Kare testi kullanılır.

Sorulara verilen cevaplar 0,1 biçiminde ikili değerli ise birey ve sorulara göre önemlilik değerlendirmesi Cochran Ki-Kare testi yardımı ile yapılır.

Ölçeğin toplanabilir ölçek tipinde hazırlanıp hazırlanmadığını test etmek için Tukey Eklenebilirlik Testi (Tukey’s Additivity Test) kullanılır.

Bir ölçme aracındaki soruların birimler tarafından aynı yaklaşım ile algılanıp algılanmadığı, soruların zorluk derecelerinin birbirine eşit olup olmadığı ve soru ortalamalarının birbirlerine eşit olup olmadıkları Hotelling T2 istatistiği ile test edilir (Akgül ve Çevik, 2005).

Güvenilirliğin hesaplanması için değişik yöntemler kullanılır. Bu yöntemler aşağıda sıralanmıştır:

Güvenilirlik Analizinde Kullanılan Yöntemler

Alfa (α) Yöntemi (Cronbach Alpha Coefficient)

En yaygın kullanılan ve diğer yöntemlerin temeli bu yöntemdir.

Bu yöntem ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Alfa katsayısı ölçekte yer alan k sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır (Özdamar, 1999).

Cronbach Alfa katsayısı, birime ait toplam skorun ölçekteki her bir soruya ait puanların toplanması ile elde edilen ölçeklerde, soruların benzerliğini ya da yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır (Kayış, 2005).

Cronbach Alfa katsayısı, 0 ile 1 arasında değişim gösterir. Eğer sorular standardize edilmiş iseler Cronbach alfa soruların ortalama korelasyonuna ya da kovaryansına dayanarak hesaplanır (Akgül ve Çevik, 2005).

Sorular arasında negatif korelasyon varsa Alfa katsayısı negatif çıkar bu durumda Güvenilirlik modeli bozulur. Çünkü ölçeğin toplanabilirlik varsayımı bozulmuş ve ölçek toplanabilir ölçek olmaktan çıkmıştır (Özdamar, 1999).

Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanır (Özdamar, 1999; Akgül ve Çevik, 2005).

$0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.

$0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirlerdir.

$0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa), aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S_p^2} \right)$$

Cronbach Alfa katsayısı ölçekte yer alan korelasyonlar ya da kovaryanslardan yararlanarak diğer test yöntemlerinin yapılmasına da yardımcı olur.

Üreticilerin kooperatife ortak olmasında etkili olan faktörlerin düzeyi beşli Likert ölçeği kullanılarak (1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili) belirlenmiştir. Çiftçilerin ortak olmasında etkili olan faktörlerin düzeyinin belirlenmesinde kullanılan anket soruları Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis) ile test edilmiştir. Bu yöntemle başvurulmasının nedeni anket yöntemiyle toplanan gözlenen değişkenlerin kararlı bir şekilde ölçülen olguyu yansıtmayı yansıtmadığını ortaya koymaktır (Akgül ve Çevik, 2005; Kayış, 2005; Şahin ve ark., 2008). Tarımda kooperatifleşme konusunda yapılmış çalışmalardan yararlanılarak anket soruları geliştirilmiştir (Acar ve Yıldırım, 2000). Üreticiler ile yüz yüze yapılan deneme anketleri sonucunda sorulara son şekli verilmiştir. Toplanan anket verileri güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve ölçeğin kullanılabilir olduğuna karar verilmiştir.

Güvenilirlik Analizi yapılırken 392 kooperatif ortağına yöneltilen 57 adet beşli Likert ölçekli soru dikkate alınmıştır. 58 sorunun güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.944$ ($\alpha_{düz}=0.948$) olarak bulunmuştur. Bu, sorulara ve bunlara verilen cevaplara oldukça yüksek düzeyde güvenebileceğimizi göstermektedir (Özdamar, 1999; Şahin ve ark., 2008). Soruların genel ortalaması 3.747'dir. Ortalamaların değişim aralığı $4.929-2.321=2.608$ olarak bulunmuştur. Hotelling T2 testine göre soru ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. (Hotelling T2=3226.57, P=0.000). En az iki ortalama arasında farklılık vardır. Tüm sorular üretim ölçeğini desteklemektedir. Sorulardan herhangi biri çıkarılması durumunda güvenilirlik katsayısı artmayacaktır. Bilakis sorulardan bazılarının çıkarılması durumunda güvenilirlik katsayısı düşecektir.

Bulgular

Kooperatif Ortaklarının Özellikleri

Kooperatif ortaklarının yaşları ortalama olarak 47.3 yıl olarak bulunmuştur. İncelenen kooperatiflerin ortaklarının % 62.2 gibi bir çoğunluğu çalışma çağındaki aktif nüfus içerisinde yer almaktadır. Ortakların % 37.8'i 50 yaş ve üzerinden oluşmaktadır. İncelenen kooperatiflerde ortakların ortalama öğrenim süreleri 7.5 yıl ile yaklaşık ilk öğretim düzeyine yakındır. İncelenen kooperatif ortaklarının yarısı, % 50.5'i ilk okul mezunudur. Lise mezunu oranı % 20.7, orta öğrenim mezunu %19.6 ve üniversite mezunu ise %7.9 oranında bulunmaktadır. Öğrenim görmemiş ortakların oranı % 1.3'dür. Ortakların kooperatife üye olma süreleri ortalama 13 yıl olarak bulunmuştur. Kooperatif ortağı olan aileler ortalama 4.6 kişiden oluşmakta olup çekirdek aile yapısı göstermektedir. Kooperatif ortağı ailelerde yaklaşık nüfusun yarısı, aile başına ortalama 2.2 kişi tarımla ilgilenmektedir. Tarım dışı sektörlerde çalışıp kooperatif ortağı olanların oranı % 6.4'tür. Görüşülen kooperatif ortaklarına herhangi bir tarımsal kooperatifin yönetim faaliyetine aktif olarak katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Ortakların çoğunluğu, % 65.3'ü yönetim faaliyetlerine katıldığını, % 34.7'si ise katılmadığını belirtmiştir. Ortakların % 75.8'gibi bir çoğunluğunun diğer tarımsal kuruluşlara üyeliği bulunmakta ve % 24.2'sinin üyeliği bulunmamaktadır. Üyelik oranı en yüksek tarımsal kuruluş % 19.6 ile Ziraat Odasıdır.

Bu kuruluşu % 19.1 ile Tarım Kredi Kooperatifleri izlemektedir. Üyelik oranı en düşük kuruluş % 3.8 ile Tarım Satış Kooperatifleridir. Ortakların yarısından fazlasının, % 57.7’sinin tarım dışı gelir mevcut olup, % 42.3’ünün ise tarım dışı geliri bulunmamaktadır. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak tarım işletmelerinde ortalama arazi 62.1 da olarak belirlenmiştir. İşlenen işletme arazilerinin % 72.5 gibi büyük çoğunluğu mülk araziden oluşmaktadır.

Toplam işletme arazilerininin % 26.2’si kiralanan araziden, % 1.3’ü ise ortak işlenen araziden oluşmaktadır. Kooperatif ortağı işletmelerde arazilerin % 64.3’ü sulanmakta ve %3 5.7’si kurak araziden oluşmaktadır. İncelenen kooperatif ortaklarının 279’u hayvancılık yapmakta olup bu tüm işletmelerin % 71.2’sini oluşturmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Kooperatif ortaklarının özellikleri

Değişkenler	Ortalama	St. Sapma	Min.	Max.	%
Yaş	47.3	12.8	27	79	
15-49					62.2
50-+					37.8
Eğitim (Yıl)*	7.5	3.2	0	16	
Öğrenim görmemiş					1.3
İlk Okul					50.5
Orta öğrenim					19.6
Lise					20.7
Üniversite					7.9
Kooperatif Ortaklığı (Yıl)*	13.0	11.1	1	49	
Aile Genişliği (kişi)*	4.6	1.7	1	14	
Tarımda Çalışan (kişi)*	2.2	1.4	0	10	
Kooperatif Yönetimine Katılma*					
Evet					65.3
Hayır					34.7
Tarımsal Kuruluşlara Üyelik*					
Üye Olmayan					24.2
Tarım Kredi Koop.					19.1
Tarım Satış Koop.					3.8
Pancar Ekicileri Koop.					19.6
Ziraat Odası					19.6
Diğer					14.5
Tarım Dışı Gelir*					
Var					57.7
Yok					42.3
Arazi Varlığı (da)*	62.1				100.0
Mülk Arazi*	45.0				72.5
Kiralanan Arazi*	16.3				26.2
Ortak İşlenen Arazi	0.8				1.3
Sulanan Arazi*	39.9				64.3
Sulanmayan Arazi*	22.1				35.7
Hayvancılık Yapma Durumu*					
Hayvancılık Yapan (İşletme Adet)	279				71.2
Hayvancılık Yapmayan (İşletme Adet)	113				28.8
Süt Sığırılığı Yapan (İşletme Adet)	250				63.8
Süt Sığırılığı Yapmayan (İşletme Adet)	142				36.2

*p<0.05 Kruskal Wallis Testi iller için anlamlıdır.

Kooperatife Ortak Olmada Etkili Olan Faktörler

Görüşülen kooperatif ortaklarına kooperatife ortak olmada etkili olan ekonomik unsurları beşli likert ölçeğinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ortalama en yüksek değer 4.2 ile “Birlikte hareket ederek

ekonomik gücümüzü artırıyoruz” önermesi olmuştur. Bu önerme Şanlıurfa ilinde 4.9 ile en yüksek bulunan değerdir. İkinci en yüksek seçenek 4.1 ile “Ürün Satışı garanti olduğundan (kolay pazarlanabildiğinden, pazarlama hizmetlerinden

yararlanma)” önermesidir. Bu düşünce ile ortak olan üreticiler maalesef ürünlerinin önemli bir bölümünü özel sektör aracılığı ile satmaktadır. Bir diğer yüksek seçenek 4.0 ile “Riski az olduğundan (riski azaltmak için)” önermesidir.(Çizelge 2).

Kooperatife ortak olmada en az etkili bulunan seçenek 2.5 değeri ile “Tüketim maddelerini ucuz temin edebilmek” önermesidir. Bu önerme 1.3 ile Şanlıurfa ilinde en düşük değeri almıştır. Etkisi düşük diğer bir seçenek ise “Kredi bulmak kolay olduğundan” önermesidir. Kredi bulmada kooperatif ortaklığı etkili bulunmamıştır.

“Ürün Satışı garanti olduğundan (kolay pazarlanabildiğinden, pazarlama hizmetlerinden yararlanma)” faktörü Antalya, Balıkesir ve İzmir illerinde ilk sırada yer almaktadır. Bu illerde ortakların daha çok kooperatifler aracılığıyla girdi tedariki ve ürün pazarlamasına gittikleri saptanmıştır. Bu nedenle söz konusu bölgelerde kooperatiflerin ve politika oluşturucuların bu noktada çalışmalarını yoğunlaştırmaları ve alternatif

pazarlama stratejileri geliştirmeleri yararlı olacaktır. Bu şekilde sürdürülebilir bir örgütlenmeye katkı sağlanmış olacaktır (Çizelge 2).

“Birlikte hareket ederek ekonomik gücümüzü artırıyoruz” faktörü, Erzurum, İzmir, Konya, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde ilk sırada yer almaktadır. Birlikte hareket etmenin ekonomik güç oluşturacağı düşüncesi bu illerde öne çıkmaktadır (Çizelge 2).

Kooperatifleşmenin ekonomik sonucu olan beklenen ürünü iyi fiyattan satma dolayısıyla yüksek kâr önermesi 3.6 ile orta derecede etkili bulunmuştur. Bu önerme Trabzon’da 4.2 ile en yüksek, Şanlıurfa’da 2.6 ile en düşüktür. Sürdürülebilir bir kooperatifleşme için kooperatiflerin mutlaka ürünleri piyasa fiyatından yüksek satın alabilmeleri gerekmektedir. Kooperatiflerin temel fonksiyonlarından girdileri düşük fiyattan temin etme faktörü 3.2 ile düşük bulunmuştur. Bu faktör Erzurum ilinde 4.3 ile en yüksek, Şanlıurfa ilinde 1.4 ile en düşüktür (Çizelge 2).

Çizelge 2. Kooperatife ortak olmada etkili olan ekonomik faktörler

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Ürünü iyi fiyata sattığımdan (yüksek kâr)	4.1	3.0	4.0	3.6	3.2	2.6	4.2	3.6
Ürün Satışı garanti olduğundan (kolay pazarlanabildiğinden, pazarlama hizmetlerinden yararlanma)	4.7	3.5	4.5	4.2	3.8	2.4	4.5	4.1
Girdileri düşük fiyattan temin ettiğimden	3.3	2.9	4.3	3.0	2.3	1.4	4.1	3.2
Verilen desteklerden yararlanmak için	3.8	3.5	4.5	3.3	4.1	3.2	4.4	3.9
Riski az olduğundan (riski azaltmak için)	4.2	3.5	4.1	4.2	4.2	2.9	4.2	4.0
Kredi bulmak kolay olduğundan	2.8	2.7	3.3	3.0	3.1	1.6	3.2	2.9
Tüketim maddelerini ucuz temin edebilmek	1.5	2.2	3.8	2.8	1.8	1.3	3.3	2.5
Üretim için teknik destek verdiğinden (girdileri rasyonel kullanma)	3.6	3.2	3.5	3.3	2.9	2.8	3.5	3.3
Birlikte hareket ederek ekonomik gücümüzü artırıyoruz.	4.4	3.2	4.7	4.2	4.2	4.9	4.6	4.2
Mevcut kaynakları (arazi, işgücü, girdiler) en iyi şekilde kullanma imkanı veriyor.	3.7	3.1	3.6	3.7	3.2	4.7	4.0	3.6

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

*p<0.05 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Kooperatife ortak olmada en etkili sosyal faktör 4.9 ile “Gönüllü olarak kendi isteğimle katıldım” önermesidir. İkinci önemli faktör 4.3 ile “Ortak hareket etmemizi sağladığından (Üreticiler arası dayanışma)” önermesidir. Dayanışma duygusunu artırıcı sosyal unsurları eğitim araçları ile desteklemek yararlı olacaktır. Üreticiler bu ortak hareket etmenin önemli olduğunu anlamakla birlikte, bazı sosyolojik nedenlerle birlikte harekette zorluklar yaşanmaktadır. Sosyal faktörlerden diğer

önemli faktör 4.1 ile “Kooperatifte açık, şeffaf bir yönetim olduğundan” ve “Demokratik (eşit söz hakkı) bir yönetim şekli olduğundan” önermeleridir. Kooperatiflerin demokratik kurumlar olmasından dolayı denetlenebilir olması ortak olmada etkili faktör olarak öne çıkarmıştır. Kooperatifler konusunda politika oluşturucuların etkinliğine zarar vermeden şeffaflığını sağlayıcı tedbirleri almaları gerekir. En az etkili faktör 3.4 ile orta düzeyde olan “Eğitim faaliyetlerini desteklediğinden” önermesidir.

Kooperatifçilik ilkelerinden olan eğitim ve öğretimin desteklenmesi etkin yapılmadığından üretici gözünde daha düşük düzeyde algılanmıştır. Sürdürülebilir bir kooperatifleşme için eğitim ve

öğretim konularında kooperatiflerin daha aktif olması gerekmektedir. Gönüllük ilkesi Erzurum ve Trabzon ilinde en yüksek değer 5 ile kesinlikle etkili bulunmuştur (Çizelge 3).

Çizelge 3. Kooperatife ortak olmada etkili olan sosyal faktörler

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Gönüllü olarak kendi isteğimle katıldım	4.9	4.9	5.0	4.9	5.0	5.0	5.0	4.9
Kooperatifte açık, şeffaf bir yönetim olduğundan	4.7	3.4	4.0	4.2	4.6	4.5	4.0	4.1
Eğitim faaliyetlerini desteklediğinden	4.3	3.5	3.0	3.5	3.4	1.5	3.1	3.4
Toplumsal sorumluluklara duyarlı olduğundan (Kamuoyu oluşturmak)	4.4	3.1	3.6	4.2	4.0	3.3	3.9	3.8
Demokratik (eşit söz hakkı) bir yönetim şekli olduğundan	4.6	3.3	4.1	4.3	4.7	4.2	4.1	4.1
Bağımsız bir yapı olduğundan	4.5	3.6	4.3	4.4	4.5	3.7	4.4	4.2
Ortak hareket etmemizi sağladığından (Üreticiler arası dayanışma)	4.6	3.4	4.4	4.4	4.5	5.0	4.6	4.3
Köyde kalınmayı sağladığından	3.6	3.6	3.8	4.2	3.7	1.0	3.4	3.6
Tarımın devamlılığını sağladığından	4.0	3.6	4.0	4.5	3.7	4.6	3.9	3.9

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

*p<0.05 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Kooperatife ortak olmada en etkili kültürel faktör 4.8 ile “Birlikten güç doğar” önermesidir. İkinci önemli kültürel faktör 4.1 ile “Yöneticilerin dürüst ve ahlaki değerlere sahip olduğundan” önermesidir. Yöneticilerin dürüst olmadığı yönündeki bazı iddialar bir çok kooperatifin gelişmesini olumsuz etkilemiştir. Sürdürülebilir örgütlenme bir tarafa tamamen kooperatifçiliği bitirme noktasına getiren kötü örneklerin izini silmek güç olmaktadır. Kültürel

faktörlerden orta düzeyin altında 2.5 ile en düşük faktör “Ziraat Odaları ve Birlikler önerdiğinden” önermesidir. Diğer tarımsal örgütlenmelerin kooperatif yapılanmasında etkili olmadıklarını görmekteyiz. Yine “Ziraat teknisyenleri-mühendisleri önerdiğinden” düşüncesinde 2.8 ile ortanın altında bulunmuştur. Ziraat mühendisleri bu konuda ya öneride bulunmamakta veya etkili olmamaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Kooperatife ortak olmada etkili olan kültürel faktörler

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Bizim ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir.	4.2	3.4	3.4	4.5	4.0	2.0	3.9	3.8
Kooperatif bölgede etkisi olduğundan	4.5	3.7	4.1	4.1	4.0	1.9	4.5	4.0
Çevremde itibar sağladığından	4.1	3.2	3.3	3.8	3.4	1.0	3.7	3.4
Ziraat teknisyenleri - mühendisleri önerdiğinden	3.0	3.3	2.6	2.8	3.2	1.2	2.3	2.8
Ziraat Odaları ve Birlikler önerdiğinden	2.7	2.6	2.5	2.7	3.0	1.2	2.3	2.5
Yöneticilerin dürüst ve ahlaki değerlere sahip olduğundan	4.5	3.5	4.1	4.2	4.5	4.1	4.1	4.1
Birlikten güç doğar	4.9	4.4	5.0	4.8	4.8	4.9	4.9	4.8

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

*p<0.05 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Kooperatifin hangi özellikleri ortak olmada etkili olduğu araştırılmıştır. Buna göre 4.7 ile en etkili faktör “İstedğim zaman kooperatif yöneticileriyle kolayca görüşebiliyorum” önermesidir. İkinci önemli

faktör 4.3 ile “Kooperatife güvenirim” duygusudur. Bu önermeyi 4.1 ile “Adaletli bir yönetim olduğundan” önermesidir. Yöneticilere ulaşma, güven ve adalet kavramları kooperatife bağlılığı

artırmakta ve sürdürülebilir örgütlenmeye olumlu etkiler yapmaktadır. Bu duyguları olumsuz etkilemeyecek denetim sistemlerini kurmak gerekmektedir. Nitekim en düşük faktör 3.6 ile “Çok

iyi denetim ve kontrol sistemi olduğundan” önermesidir. Denetime güvenin azalması ortak harekete olumsuz etkilemektedir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Kooperatife ortak olmada etkili olan kooperatif özellikleri

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Kooperatifin binaları yeterlidir.	3.7	2.5	3.1	4.1	3.8	4.6	4.0	3.6
İstediğim zaman kooperatif yöneticileriyle kolayca görüşebiliyorum.	4.9	4.5	4.4	4.7	5.0	4.8	4.6	4.7
Kooperatife güvenirim.	4.7	3.7	3.9	4.6	4.7	4.9	4.3	4.3
Adaletli bir yönetim olduğundan.	4.7	3.2	3.9	4.4	4.7	4.5	4.0	4.1
Bana fayda sağladığından	4.3	3.8	3.6	3.9	4.0	3.8	4.3	4.0
Çok iyi denetim ve kontrol sistemi olduğundan	4.1	2.6	3.5	3.9	4.0	3.7	3.7	3.6
Genel kurul çalışması faydalı oluyor	4.4	3.5	3.8	4.2	4.5	3.7	3.9	4.0
Kooperatifte haksız kazanç ve yolsuzluk olmaz.	4.6	3.8	3.7	4.4	4.7	4.7	4.2	4.2
Genel kurul çalışmasında kavga çıkmaz.	4.3	4.2	3.3	4.2	4.5	4.5	3.4	4.0

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

Kooperatife ortak olmada en etkili faktör 4.5 ile “Kooperatif üyesi olmaktan memnunum” önermesidir. İkinci etkili faktör 4.3 ile “Beni güvenilir bulurlar” önermesidir. Üçüncü etkili kişisel faktör 4.1 ile “Kooperatife kolayca ortak olunabiliyor” önermesidir (Çizelge 6). Benzer bir çalışmada kooperatife üye olanların genel

memnuniyeti incelendiğinde en etkili faktör 3.64 ile “kooperatif üyesi olmaktan çok memnunum” önermesi, ikinci etkili faktör “Kooperatifimize üye olmayı çevremdekilere tavsiye ederim”(3.58) önermesi , üçüncü etkili faktör ise “Kooperatifimiz bir aile, kendimi de bu ailenin bir ferdi olarak görüyorum”(3.73) önermesidir (Gök, 2013).

Çizelge 6. Kooperatife ortak olmada etkili olan kişisel faktörler

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Kooperatif üyesi olmaktan memnunum.	4.8	4.1	3.8	4.7	4.7	4.9	4.8	4.5
Kooperatif konusunda tecrüben var.	3.0	3.3	4.2	4.0	3.3	1.3	4.2	3.6
Ortak olmaya karar verirken aile üyelerinden etkilendim	2.1	2.0	1.7	2.5	2.5	2.2	2.4	2.2
Ortak olmaya karar verirken diğer çiftçilerden etkilendim	2.0	2.0	2.9	2.2	2.5	2.1	2.9	2.4
Kooperatife kolayca ortak olunabiliyor.	3.8	4.5	3.3	4.3	4.5	4.0	4.1	4.1
Siyasi partilere üyeliğim var	1.8	2.1	2.2	1.9	2.9	1.2	3.0	2.3
Diğer tarımsal kuruluşlara üyeyim (Ziraat Odası, TKK vs)	2.9	4.2	3.1	3.1	4.2	2.0	3.0	3.4
Ortak iş yapmayı severim.	3.3	3.6	4.0	3.5	3.7	4.7	3.6	3.7
İnsanlara kolayca güvenebilirim.	3.0	3.4	3.4	3.3	3.6	4.4	3.0	3.3
Beni çok güvenilir bulurlar.	4.2	4.0	4.3	4.3	4.3	4.6	4.4	4.3

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

Kooperatife ortak olmada başarı durumunun etkili olup olmadığı araştırılmış ve bunun yanında da kooperatifin başarısı çeşitli açılardan ölçüklendirilmiştir. En etkili iki faktör “Gelecekte üye olmaya devam edeceğim” ve “Kooperatif aslında daha da başarılı olabilir” önermeleridir. Bu iki önermenin öne çıkması ortakların olumlu bir

beklenti içerisinde kooperatifleşmeye pozitif yaklaşıklarını göstermektedir. Bu olumlu bakış açısı sürdürülebilir örgütlenmeye olumlu katkı sağlayacaktır. En az etkili başarı faktörü 2.5 ile “İleride yönetime gireceğim” önermesidir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Kooperatife ortak olmada etkili olan başarı faktörleri

	Antalya	Balıkesir	Erzurum	İzmir	Konya	Şanlıurfa	Trabzon	Genel Toplam
Gelecekte üye olmaya devam edeceğim	4.8	4.3	3.8	4.7	4.7	4.9	4.9	4.6
Çevreme tavsiye ediyorum	4.4	4.1	3.4	4.5	4.5	4.7	4.2	4.2
İleride yönetime gireceğim	2.3	2.3	2.0	2.8	2.8	1.8	2.8	2.5
Gelecekte işlem % payını artıracam	3.9	3.3	3.1	3.9	4.1	1.9	3.6	3.6
Kooperatifi başarılı buluyorum	4.5	3.3	3.4	4.1	4.6	4.2	3.9	3.9
Kooperatif aslında daha da başarılı olabilir.	4.6	4.5	4.6	4.6	4.5	4.9	4.9	4.6
Kooperatif sayesinde gelir düzeyim yükseldi.	3.6	2.5	3.3	3.4	2.6	2.3	3.7	3.1
Kooperatif bana özgüven kazandırdı	3.9	2.9	3.4	3.9	3.8	3.0	3.5	3.5
Kooperatif başkanı başarılıdır.	4.7	3.2	3.9	4.4	4.7	4.7	4.0	4.1
Yönetim kurulu başarılı bir şekilde çalışıyor	4.4	3.1	3.7	4.2	4.4	4.2	4.2	4.0
Kooperatif çalışanları işini iyi yapıyor.	4.5	3.7	3.9	4.2	4.0	4.7	4.3	4.1
Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdır.	4.5	3.2	4.3	4.2	4.2	4.8	4.3	4.0

Likert: 1: Kesinlikle Etkisiz 2: Biraz etkili 3: Orta derecede 4: Büyük ölçüde etkili 5: Kesinlikle etkili

*p<0.05 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Kooperatif Başarısı: Ortakların Kooperatiften Memnuniyet Düzeyi

Kooperatife ortak olmada etkili olan 57 olumlu önermenin likert ortalaması alınmış ve kooperatif memnuniyet düzeyi yani kooperatif başarısı her bir ortak için tespit edilmiştir. Ortalaması 3.5’in üzerinde olanlar kooperatiften memnun kabul edilmiştir.

Ortakların % 70.2’si kooperatiften memnun ve başarılı buluyor, % 29.8’i ise memnun değil ve kooperatifi başarısız bulmaktadır.

Başarısız bulanların oranı % 50.0 ile Şanlıurfa ilinde en yüksek ve % 11.5 ile Antalya ilinde en düşüktür (Çizelge 8).

İşletmelerin bazı yapısal özellikleri ortakların kooperatiften memnuniyetine göre gruplandırılmıştır. Bu göre işletme arazisi daha büyük olanlar kooperatiften memnundur. Sulanan arazi miktarı kooperatifi başarılı bulanlarda daha yüksektir.

Süt sığırı varlığı fazla olanlar kooperatiften daha memnun bulunmaktadır. Kooperatifi başarılı bulanlarda kredi kullanımı daha fazladır. Kooperatiften memnun olanlar daha çok kooperatiften yem ve gübre gibi girdileri temin edenlerdir. Üretim değeri içerisinde meyvecilik ve hayvancılık payı yüksek olanlar kooperatiften daha memnun ve başarılı bulmaktadır (Çizelge 9).

Sonuç

Ortak ve işletme özellikleri; gençlerin örgütlenme içerisinde aktif rol alması sürdürülebilir kooperatifçilik için gereklidir. Kooperatifçiliğin sürdürülebilir olması için hedef kitlenin öğrenim düzeyi dikkate alan basit anlaşılır, açıklamalar, tanıtım ve uygulamalar bu yapıya uygun yapılmalıdır. Deneyimlerin ve kooperatiflerin başarı veya başarısızlık hikayeleri eğitim aracı olarak değerlendirilmelidir. Olumsuz örneklerin etkisi silmek uzun süre aldığından mutlaka açıklayıcı net bilgiler verilmelidir.

Çizelge 8. Ortakların kooperatiften memnuniyet durumu (%)

İller	Başarısız	Başarılı	Toplam
Antalya	11.5	88.5	100.0
Balıkesir	48.7	51.3	100.0
Erzurum	42.5	57.5	100.0
İzmir	24.5	75.5	100.0
Konya	20.0	80.0	100.0
Şanlıurfa	50.0	50.0	100.0
Trabzon	23.4	76.6	100.0
Genel Toplam	29.8	70.2	100.0

p<0.05 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Çizelge 9. Ortakların kooperatiften memnuniyet durumu ile işletme özellikleri

Özellikler	Başarısız	Başarılı	Toplam
Toplam işlenen arazi (da)	47.0	68.4	62.1
Sulanan arazi (da)	28.9	44.2	39.7
Süt Sığırı (adet)	3.6	4.2	4.0
Kullanılan Kredi Miktarı (TL)	21840.0	30693.7	28560.2
Kooperatiften Alınan Yem Miktarı (kg)	3399.5	7833.2	6952.5
Kooperatiften Alınan Gübre Miktarı (kg)	4101.9	4920.1	4639.6
Tarımsal Faaliyet Üretim Değeri (TL)	26064.4	37791.4	34291.2
Üretim Değeri İçersinde Meyvecilik Payı (%)	11.3	13.9	13.2
Üretim Değeri İçersinde Hayvancılık Payı (%)*	38.2	46.0	43.8

*p<0.10 Kruskal Wallis Testi için anlamlıdır.

Sürdürülebilir bir başarıya sahip kooperatif modeli içerisinde mutlaka kadın ve gençlere yer vermek gereklidir. Yaşlı ve sadece erkeklerden oluşan bir yapı kısıtlı bir özellik göstermektedir.

Tarım dışı sektörlerde çalışan ortakların tarımsal kalkınma kooperatiflerine katkısı ve etkisi olumlu yönde değerlendirilmelidir. Bu şekilde tarımsal kooperatifçiliğin diğer sektörlerde gündem oluşturması sağlanmalıdır.

Yönetimin sürekli belirli kişilerin elinde olmasından çok paylaşımcı ve her ortağın bir hakkı olarak geliştirilmeli ve demokratik fırsatlar verilmelidir.

Diğer tarımsal kuruluşlara üyelikler demokratik yapının gelişmesi yönünde değerlendirilmelidir. Bu organizasyonların birilerinin rant sağladığı yapılar olarak algılanması sürdürülebilir örgütlenmeyi olumsuz etkilemektedir. Ortakların yarısından fazlasının, % 57.7'sinin tarım dışı geliri bulunmaktadır. Tarımın diğer sektörlerle bir şekilde ilişkili olduğu buradan ortay çıkmaktadır. Tarım konusunda karar alıcıların veya politika oluşturucuların bu durumu göz önünde bulundurması sektörler arası etkileşim ve başarı açısından önemlidir.

Tüm illerde eski aile yapısına göre demokratik ortamda iyileşme olduğu görülmektedir. Ailelerde mevcut yapının tarımsal örgütlenmede demokratik kültürün gelişmesinde etkili olabileceği düşünülerek çalışmalar buna göre yönlendirilmelidir.

Kooperatif ortaklarının interneti kullanma düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Kooperatif ortaklarını hedef kitle olarak alacak kurum ve kuruluşlar bu durumu gözetmeleri yararlı olacaktır. Sürdürülebilir bir örgütlenme için iletişim ve bilgi kaynaklarının etkin kullanılmalıdır.

İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak tarım işletmelerinde ortalama arazi 62.1 da olarak belirlenmiştir. Arazisi az olan veya olmayan

ortaklara yönelikte kooperatifler uygun imkanlar sunmalıdır. Sürdürülebilir başarıya sahip kooperatifler işletme ölçeklerini sorun yapmamalıdır.

Türkiye genelinde tarımsal kalkınma kooperatifi ortağı işletmelerde arazinin mülkiyet dağılımı mülk arazi ağırlıklı olup benzer eğilim göstermektedir. Bu durum örgütlenme modelinde olumlu bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Kooperatif ortağı işletmelerde arazilerin % 64.3'ü sulanmakta ve % 35.7'si kurak araziden oluşmaktadır. Sulanan ve kurak arazi durumu dikkate alınarak ortakların ürün seçimi ve girdi ihtiyacına göre kooperatifler esnek çalışmalıdır.

İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bir kısmının hayvancılık alanında faaliyet göstermesi nedeniyle ortak işletmelerde yem bitkisi üretimi öne çıkmıştır. Kooperatiflerin yem karması hazırlama sistemleri geliştirerek ortaklarına hizmet sunmaları kooperatife olan bağlılığı artıracak ve sürdürülebilir bir kooperatif modeli oluşturacaktır.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri içerisinde hayvancılık kooperatiflerinin yönelik çalışan kooperatiflerin sayısı oldukça fazladır. Bunun nedeni hayvancılığa yönelik teşviklerdir. Sadece hayvan temini için kurulan kooperatifler mevcuttur. İşletmelerde ağırlıklı olarak süt sığırcılığı yapılmakla birlikte küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerde mevcuttur. Hayvancılık kooperatifleri hayvan temini yanında süt pazarlama, yem temini, veteriner hizmetleri sunma konusunda da teşviklerle yönlendirilmesi gerekmektedir. Hayvan dağıtımı tamamlandıktan sonra faaliyetini durduran kooperatifler örgütlenme için olumsuz örnek oluşturmaktadır. İncelenen kooperatif ortaklarının 250'si süt sığırcılığı yapmakta olup bu tüm işletmelerin % 63.8'ini oluşturmaktadır.

Güvenilirlik analizi, ile 58 sorunun güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.944$ ($\alpha_{düz}= 0.948$) olarak bulunmuştur. Bu, sorulara ve bunlara verilen cevaplara oldukça yüksek düzeyde güvenebileceğimizi göstermektedir. Geliştirilen bu soru ölçeği bundan sonraki çalışmalar için rahatlıkla kullanılabilir bulunmuştur.

Kooperatif ortağı olmada etkili olan faktörler, Ortalaması en yüksek değer 4.2 ile “Birlikte hareket ederek ekonomik gücümüzü artırıyoruz” önermesi olmuştur. Üreticilerin tarımın doğasından kaynaklanan riski transfer etmek için örgütlenmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir bir örgütlenme modelinde mutlaka riski azaltıcı; örneğin üretim ve pazarlama riskleri gibi, olmalıdır.

Kooperatife ortak olmada en az etkili bulunan seçenek 2.5 değeri ile “Tüketim maddelerini ucuza temin edebilmek” önermesidir. Gerçekten de kooperatifler artık ortaklarına tüketim maddesi temin etmemektedir. Tüketicilere özel sektörün sunduğu farklı imkânlar kooperatifleri bu alanının dışına itmiştir.

Kooperatifler girdileri piyasa fiyatından daha düşük düzeyde ortaklarına temin etmek durumundadırlar. Aksi takdirde kooperatif ortağı olmanın avantajı olmayacaktır. Bu durum örgütlenmenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyecektir.

Üreticilerin kooperatife ortak olmanın gönüllülük esasına dayalı olmasını önemsedikleri saptanmıştır. Kooperatifçilik ilkelerinden birisi de gönüllülük olduğundan bu ilkenin geçerliliğini koruması sürdürülebilir örgütlenme açısından önemlidir.

Birlikte hareketin ekonomik, sosyal ve politik güç oluşturduğu bilinci ortaklarda mevcuttur. Ancak pratikte birlikte hareket konusunda uzlaşma kültürü zayıf bulunmaktadır. Bu konuda deneyim ve anlayış geliştirilmesi sosyolojik bir süreç gerektirmektedir.

Yöneticilerin kendi içinden yerel olması ile birlikte ulaşılabilir olması kooperatife ortak olmada etkili olmaktadır. Yerel bu unsurlar sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağlamaktadır. Kooperatif ortakları memnun olmalarından dolayı ortak olduklarını belirtmektedirler. Memnuniyet düzeyinin artması sürdürülebilir örgütlenmeyi artırmaktadır.

Güvenilir kişilerin kooperatife yer alması ve kooperatife ortak olmakta brokarsı azlığı etkili olmaktadır. Kooperatif ilkelerinden birisi olan serbest giriş ilkesine uyan bu faktör işletilmesi durumunda tarımsal örgütlenme düzeyi artacaktır. Ancak bazı kooperatiflerde resmen serbest giriş

ilkesinin gayri resmi olarak işletilmediği saptanmıştır. Serbest giriş ilkesi sürdürülebilir kooperatifleşme için önemli ve gerekli bir ilke konumundadır. Kooperatif ortakları kendilerini yönetimden uzak konumlandırmaktadır. Aslında demokratik bir yapı olan kooperatifte her ortağın potansiyeli olması sürdürülebilir kooperatifleşmeyi olumlu etkileyecektir

Ortakların % 70.2’si kooperatiften memnun ve kooperatifi başarılı buluyor, % 29.8’i ise kooperatiften memnun değil ve kooperatifi başarısız bulmaktadır. Sürdürülebilir bir örgütlenme ve kooperatif başarısını artırmak için yoğun tarım uygulayan üreticilerin hedef seçilmesi doğru olacaktır

Kaynaklar

- Acar, İ., Yıldırım, İ., 2000. Mandıra İşleten Dönerdere Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Ortak İşletmelerin Ekonomik Analizi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 10(1):61-70.
- Akgül, A., Çevik, O., 2005. İstatistiksel Analiz Teknikleri Spss’te İşletme Yönetim Uygulamaları, Mustafa Kitabevi, Ankara, 456 s.
- Anonim, 2007. Türkiye Kooperatifçilik Kurumu Kayıtları, www.koopkur.org.tr.
- Dedeoğlu, M., Yıldırım, İ., 2006. Emek Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Ortak İşletmelerin Ekonomik Analizi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 16(1): 39-48.
- Gök, M., 2013. Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetim Üye İlişkileri Ve Yaşanan Sorunlar: Eğirdir İlçe Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- Karlı, B., Çelik, Y., 2003. Gap Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Diğer Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinliği, Teae Yayın No:97, Ankara, 109 s.
- Kayış, A., 2005. Spss Uygulamalı, Güvenilirlik Analizi, Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ed: Kalaycı Şeref., Asil Yayın, Ankara.
- Miran, B., 2002. Temel İstatistik, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 288 s.
- Newbold, P., 1995. Statistics For Business And Economics, Prentice-Hall International, New Jersey, 867 p.
- Özdamar, K., 1999. Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 2(Çok Değişkenli Analizler). Kaan Kitabevi Yayın No:2, Eskişehir, 502 s.

- Özdemir, G., 2005. Cooperative–Shareholder Relations in Agricultural Cooperatives in Turkey, *Journal Of Asian Economics* 16: 315–325.
- Serinkli, N., İnan, İ.H., 2007. Edirne Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliğinin Ekonomik Analizi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4 (3): 237-248.
- Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C., Miran, B., 2008. Çiftçilerin Risk Davranışları: Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2): 153-172.
- Tavşancıl, E., 2005. Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi, Nobel Yayınları No: 399, Ankara, 224 s.
- Ünal, V., Güçlüsoy, H., Franquesa, R. 2009. A comparative study of success and failure of fishery cooperatives in the aegean, Turkey. *J. Appl. Ichthyol.* (2009), 1–7.
- Ünal, V., Yercan, M., 2006. Türkiye’de Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar İçin Önemi, *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 23 (1-2):221-227.
- Yercan, M., 1996. İzmir Yöresinde Seçilmiş Bazı Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Kaynak Kullanımı Ve Kooperatif İşletmelerde Etkinliğin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma. E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Bornova-İzmir.
- Yıldırım, İ., Acar, İ., 1999. Süt Ve Mamullerinin Değerlendirilmesi ve Pazarlanmasında Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Rolü:Van Dönerdere Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği, *Uluslararası Hayvancılık’99 Kongresi*, 21-24 Eylül, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İzmir, 533-540.
- Zeuli, K., 2002. The Role Of Cooperatives In Community Development, *University of Wisconsin-Extension, Bulletin*: 3, Wisconsin.